

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРДЫҢ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІН БАҒАЛАУ МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫНДА

А.Т. Баймуратова¹, П.Б. Досбол¹, Г.Е. Сабралиева²

¹ Арнайы және инклюзивті білім беру ұлттық ғылыми-практикалық орталығы,
Алматы қ., Қазақстан

² №21 санаториялық бөбекжай-балабақшасы, Алматы қ., Қазақстан

Аңдапта

Мақала мектепке дейінгі білім беру ұйымдарына кіріктірілген мүмкіндігі шектеулі балаларды мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың үлгілік бағдарламасын игеру проблемасын өзектендіреді. Онда педагогикалық диагностиканың негізгі аспектілеріне қысқаша талдау және мектеп жасына дейінгі мүмкіндігі шектеулі балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау ұсынылған. Авторлар мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту үлгілік бағдарламасы мазмұнын меңгерудің дәстүрлі мониторингі нормотиптік балалармен жалпы білім беру кеңістігіне енгізілген мүмкіндіктері шектеулі балалардың қажеттіліктеріне жеткіліксіз бағытталғанын атап өтті. Осыған байланысты олар мектепке дейінгі білім беру ұйымында бағдарламаны игеру процесінде балалардың осы тобының ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау құралдарын ұсынады және сипаттайды.

Әзірленген құралдарды эксперименттік тексеру үшін Алматы қаласының №21 санаториялық бөбекжай-балабақшасының КММ-де пилоттық зерттеу жүргізілді. Бұл зерттеудің жаңалығы психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу процесінде мектепке дейінгі топ тәрбиешілері өзара әрекеттесуінің жаңа әдісін әзірлеу және енгізу болып табылады. Бұл әдіс мүмкіндігі шектеулі балалардың дағдыларын алдын ала бағалауды қамтиды, бұл мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын меңгерудің дәстүрлі мониторингін толықтырады және жақсартады.

Мақалада экспериментке қатысушылар қолданатын қадамдар мен әдістемелік тәсілдерді қоса алғанда, бұл процесс егжей-тегжейлі сипатталған. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын іске асыратын мектепке дейінгі педагогтер (тәрбиешілер, қазақ тілі мұғалімі, музыка жетекшісі, дене шынықтыру нұсқаушысы) мен психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу мамандары арасындағы өзара іс-қимылды жандандыруға ерекше назар аударылады. Мақалада мұғалімдер мен мамандар арасындағы ынтымақтастық мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған білім беру процесінің сәтті бейімделуіне қалай ықпал ететіндігі, олардың инклюзивті білім беру ортасында толыққанды дамуына жағдай жасайтындығы көрсетілген.

Түйін сөздер: мүмкіндігі шектеулі балалар, мектепке дейінгі жас, ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау, дамудың педагогикалық диагностикасы, құралдар, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу, мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын меңгеру

ОЦЕНКА ПОТРЕБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ В ПРОГРАММЕ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

А.Т. Баймуратова¹, П.Б. Досбол¹, Г.Е. Сабралиева²

¹ Национальный научно-практический центр развития специального и инклюзивного образования, г.Алматы, Казахстан

² Санаторный ясли-сад №21, г.Алматы, Казахстан

Аннотация

Статья актуализирует проблему освоения типовой программы дошкольного воспитания и обучения детьми с ограниченными возможностями, интегрированными в дошкольные организации образования. В ней представлен краткий анализ ключевых аспектов педагогической диагностики и оценки особых образовательных потребностей детей с ограниченными возможностями дошкольного возраста. Авторы отмечают, что существующий мониторинг усвоения содержания типовой программы дошкольного воспитания и обучения недостаточно ориентирован на потребности детей с ограниченными возможностями, включенных в общее образовательное пространство с нормотипичными детьми. В связи с этим они представляют и описывают инструменты оценки особых образовательных потребностей этой группы детей в процессе освоения программы в дошкольной организации образования.

Для экспериментальной проверки разработанных инструментов было проведено пилотное исследование в КГУ «Санаторный ясли-сад №21» г.Алматы. Новизна данного исследования заключается в разработке и внедрении нового метода взаимодействия воспитателей дошкольных групп в процессе психолого-педагогического сопровождения. Этот метод включает предварительную оценку умений и навыков детей с ограниченными возможностями, что дополняет и улучшает традиционный мониторинг усвоения программы дошкольного воспитания и обучения.

Статья описывает этот процесс, включая шаги и методологические подходы, применяемые участниками эксперимента. Особое внимание уделяется активизации взаимодействия между дошкольными педагогами (воспитателями, учителем казахского языка, музыкальным руководителем, инструктором по физической культуре), реализующими программу дошкольного воспитания и обучения, и специалистами психолого-педагогического сопровождения. В статье демонстрируется, как сотрудничество между педагогами и специалистами способствует успешной адаптации воспитательно-образовательного процесса для детей с ограниченными возможностями, создавая условия для их полноценного развития в инклюзивной образовательной среде.

Ключевые слова: дети с ограниченными возможностями, дошкольный возраст, оценка особых образовательных потребностей, педагогическая диагностика развития, инструменты, психолого-педагогическое сопровождение, освоение программы дошкольного воспитания и обучения.

ASSESSMENT OF THE NEEDS OF CHILDREN WITH DISABILITIES IN THE PRESCHOOL EDUCATION PROGRAM

A.T. Baimuratova¹, P.B. Dosbol¹, G.E. Sabralieva²

¹ National Scientific and Practical Center for the Development of Special and Inclusive Education, Almaty, Kazakhstan

² Sanatorium nursery-kindergarten No. 21, Almaty, Kazakhstan

Abstract

The article actualizes the problem of mastering a standard program of preschool education and training for children with disabilities integrated into preschool educational organizations. It presents a brief analysis of the key aspects of pedagogical diagnostics and assessment of the special educational needs of children with disabilities of preschool age. The authors note that the existing monitoring of the assimilation of the content of the standard preschool education and training program is insufficiently focused on the needs of children with disabilities included in the common educational space with normotypic children. In this regard, they present and describe tools for assessing the special educational needs of this group of children in the process of mastering the program in a preschool educational organization.

For experimental verification of the developed tools, a pilot study was conducted at the KSU "Sanatorium nursery-garden No. 21" in Almaty. The novelty of this research lies in the development and implementation of a new method of interaction of preschool teachers in the process of psychological and pedagogical support. This method includes a preliminary assessment of the skills and abilities of children with disabilities, which complements and improves the traditional monitoring of the assimilation of the preschool education and training program.

The article describes this process, including the steps and methodological approaches used by the participants of the experiment. Special attention is paid to the activation of interaction between preschool teachers (educators, a teacher of the Kazakh language, a music director, a physical education instructor) implementing a program of preschool education and training, and specialists of psychological and pedagogical support. The article demonstrates how cooperation between teachers and specialists contributes to the successful adaptation of the educational process for children with disabilities, creating conditions for their full development in an inclusive educational environment.

Key words: children with disabilities, preschool age, assessment of special educational needs, pedagogical diagnostics of development, tools, psychological and pedagogical support, mastering the program of preschool education and training.

Кіріспе

Қазақстанда 2023 жылғы 1 қаңтарға өңірлік ПМПК¹-да анықталған 0-ден 5 жасқа дейінгі мүмкіндігі шектеулі (ары қарай МШ) 55 мың баланың 37% - ы жалпы білім беретін балабақшаларда, оның ішінде арнайы топтарда мектепке дейінгі оқытумен қамтылған. Арнайы балабақшалардағы оқушылармен салыстырғанда бұл осы санаттағы балалардың 27,5% - на артық [1].

МШ мектеп жасына дейінгі балаларды жалпы білім беру процесіне белсенді қосуға елімізде мемлекеттік білім беру саясатының негізгі бағыттарының бірі-инклюзивті білім беруді іске асыру ықпал етеді [2]. Мектепке дейінгі білім беру моделін қабылдау мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын игерудің сапалы деңгейіне көшудің нақты өзгерісі болды [3].

Арнайы және инклюзивті білім беру ұлттық ғылыми-практикалық орталығының (ары қарай АИБД ҰҒПО) ғылыми зерттеулеріне сәйкес, МШ мектеп жасына дейінгі балаларды жалпы білім беру процесіне қосу міндетті түрде психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыруды көздейді [4,5,6 және т.б.]. И.Г. Елисеева мен А.К. Ерсаринаның пікірінше, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу бұл – «педагогтер мен мамандардың жүйелі ұйымдастырылған қызметі, оның барысында әр баланың мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сәйкес табысты оқуы мен дамуы үшін әлеуметтік-психологиялық және педагогикалық жағдайлар жасалады» [7]. Сонымен қатар, МШ балаларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың тиімділігі көбінесе олардың қажеттіліктерін сапалы бағалауға байланысты. Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау және осы санаттағы балаларға толыққанды мектепке дейінгі білім алу үшін қажет жағдайларды анықтайды. Бұл жағдайлар білім беру бағдарламасының мазмұнын бейімдеумен және оны игеру нәтижелерін бағалаумен, оқу материалын және оны беру тәсілдерін бейімдеумен, білім беру процесін ерекше ұйымдастырумен; әлеуметтену мен бейімделу қиындықтарын жеңумен байланысты болуы мүмкін [5].

Қазіргі психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде мектеп жасына дейінгі МШ балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау проблемасының өзектілігі жоғары [8 - 11 т.б.]. Бұл келесі факторлардың әсерінен болады:

✓ мектепке дейінгі білім берудегі инклюзивті процестерді дамыту, бұл балалардың жеке ерекшеліктері мен қабілеттеріне қарамастан білім берудің тең мүмкіндіктері мен қолжетімділігін кеңейтеді;

✓ МШ балалар санының өсуі, бұл олардың білім беру қажеттіліктерінің әртүрлілігін ескеруді көздейді;

- ✓ әр баланың жеке қажеттіліктеріне бейімделген білім беру бағдарламаларын әзірлеуді талап ететін жеке көзқарасты жетілдіру;
- ✓ мұғалімдер, мамандар және ата-аналардың сындарлы ынтымақтастығы маңыздылығын анықтайтын психологиялық-педагогикалық қолдаудың басымдығы;
- ✓ әр баланың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау сапасын қамтамасыз етуді көздейтін педагогтер мен мамандардың құзыреттілігі мен біліктілігін арттыру;
- ✓ МШ балалардың тең құқықтарын этикалық және әлеуметтік тұрғыдан қамтамасыз ету, бұл әділеттілік міндеттемесімен, адамның қадір-қасиетін құрметтеумен және әрқайсысы үшін даму және қатысу мүмкіндігі бар инклюзивті ортаны құрумен байланысты.

Аталған факторларды есепке алғанда МШ балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау проблемасының мәні мынада:

* ауыр психофизикалық бұзылыстары бар балалардың дамуын педагогикалық диагностикалау мен бағалауға арналған құралдардың қолжетімділігі мен шектеулерінің жеткіліксіздігі, бұл олардың ерекшеліктері мен қажеттіліктері туралы деректерді алуды қиындатады;

* мұғалімнің немесе маманның кәсіби дағдылары мен тәжірибесіне тәуелділікті көрсететін дамуды бағалаудағы субъективтілік;

* стандартты бағалау кезінде МШ балаларда жасырын қабілеттерді анықтаудың қиындығы, бағаланбауы немесе анықталмауы мүмкін;

* бағалау нәтижелері бойынша МШ балалардың қажеттіліктеріне сәйкес келмейтін оқыту бағдарламасының сәйкессіздігі;

* диагностика мен бағалауды білім беру процесіне біріктіру қажеттілігі, бұл мұғалімдер мен мамандардың қосымша күш-жігерін қажет етеді;

* МШ балалардың деректерін қорғауды көздейтін этикалық қағидаттар мен құпиялылықты сақтау.

Аспектiлердiң бiрiншi тобы-әдiстемелiк [12-15 т.б.]. Оған мыналар кiредi:

- бағалау үшін әртүрлі тәсілдер мен құралдарды қажет ететін шектеулердің әртүрлілігін талдау;

- бағалау кезінде қиындықтар туғызатын дамудағы ауытқуларды анықтаудағы қиындықтар;

- ерекше білім беру қажеттіліктерін анықтау, дамыту мен оқытудың тәсілдері мен әдістерін таңдау;

- ерекше білім беру қажеттіліктерін айқындау үшін бірыңғай стандартты әзірлеу;

- мектепке дейінгі жастағы қарқынды дамуды есепке алу және оның бағалауға әсері;

- шектеулерді анықтау және бағалау кезінде ата-аналармен өзара әрекеттесу.

Аспектiлердiң екiншi тобы-мазмұнды [16,17 т.б.]. Оған мыналар кiредi:

- физикалық және психикалық дамуды, моторлық және танымдық дағдыларды психофизиологиялық талдау;

- бейімделу, эмоционалды жағдай, өзара әрекеттесу және қарым-қатынас дағдылары;

- коммуникативтік қабілеттерін, тілдік дамуын және қарым-қатынас тәсілдерін бағалау;

- дамудың әртүрлі салаларындағы академиялық жетістіктер мен қабілеттер;

- медициналық деректерді, қосымша бұзылыстар, отбасы тарихын ескере отырып жеке тәсіл;

- даму динамикасы, оқыту стратегияларының барысы мен тиімділігін талдау.

Ғылыми зерттеулерді талдау және жалпылау балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау мен олардың дамуы педагогикалық диагностикасы арасындағы терең байланысты анықтады. Бұл қарым-қатынас негізінен олардың инклюзивті білім

берудегі рөлінде, атап айтқанда, әр баланың жеке ерекшеліктеріне қарамастан, тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етуде және дамуын қолдауда көрінеді. Бағалау мен диагностика арасындағы айырмашылықтар инклюзивті білім беру контекстіндегі ұғым, мақсат, рөл, құралдар жинағы сияқты элементтерді анықтайды. (1-кесте).

1-кесте. МШ балалар дамуының педагогикалық диагностикасы мен олардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау арасындағы айырмашылықтар

Элементтер	МШ балалар дамуының педагогикалық диагностикасы	МШ балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау
Түсініктер	баланың даму деңгейін, оның танымдық, эмоционалды-психологиялық, әлеуметтік және физикалық аспектілерін талдау және бағалау процесі	әрбір МШ балаға тән нақты білім беру қажеттіліктерін анықтау процесі
Мақсаты	оқыту және қолдау стратегияларын әзірлеу үшін баланың жеке қажеттіліктері мен қабілеттерін анықтау	баланың білім беру бағдарламасын сәтті игеруі үшін қандай нақты тәсілдер, әдістер, материалдар мен қолдау қажет екенін анықтау
Инклюзивті білім беру контекстіндегі рөлі	баланың даму деңгейін анықтауға көмектесу, оның күшті және әлсіз жақтарын анықтау, сондай-ақ оның жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқыту мен қолдаудың ең жақсы әдістері мен тәсілдерін анықтау	оқытуға жеке көзқарасты қамтамасыз ете отырып, әр баланың қажеттіліктеріне сәйкес оқу материалдары мен әдістемелерін бейімдеуге көмектесу
Инструментарий	ағымдағы жағдайды түсінуге және проблемаларды анықтауға бағытталған	сапаны бағалауға және мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған

АИБД ҰҒПО ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды кешенді диагностикалау және оңалту зертханасы меңгерушісі, психология ғылымдарының кандидаты А.К.Ерсаринаның [18,19 және т.б.] жетекшілігімен ғылыми мамандар әзірлеген зерттеулерде психологиялық-педагогикалық тексерудің және МШ балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалаудың келесі аспектілері қарастырылады:

- білім берудегі инклюзивті тәсіл, оның аясында педагогикалық диагностика МШ әр баланың жеке қажеттіліктері мен ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік береді, сонымен бірге оқыту мен қолдау үшін қолайлы жағдайлар жасайды;

- баланың дамуын бағалау, оның шеңберінде педагогикалық диагностика тиімді оқытуды қамтамасыз ете отырып, баланың жеке ерекшеліктеріне байланысты ойын материалдарын, әдістері мен міндеттерін бейімдеуге ықпал етеді;

- ерте даму ерекшеліктерін анықтау, оның шеңберінде педагогикалық диагностика баланың оқуы мен бейімделуіндегі елеулі проблемалардың алдын ала отырып, уақытылы көмек пен қолдау көрсетуге мүмкіндік береді;

- оқытудың қиындықтарын анықтау, оның аясында педагогикалық диагностика баланың оқу-тәрбие процесіне сәтті бейімделуінің стратегиялары мен әдістерін жасауға көмектеседі, оқудағы қиындықтарды жеңеді;

- педагогикалық диагностика әр баланың қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескеретін жеке даму бағдарламасын құру үшін негіз болатын жеке даму бағдарламасын әзірлеу;

- психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің мақсаттары мен міндеттерін анықтау, оның шеңберінде педагогикалық диагностика МШ балаларды сүйемелдеудің барысы мен тиімділігін бағалауды нақтылайды, бұл жұмыс бағыттарын дәлірек анықтауға мүмкіндік береді;

- ата-аналармен ынтымақтастық, оның шеңберінде педагогикалық диагностика баланың қажеттіліктерін тереңірек түсінуге және қолдаудың жалпы стратегиясын құруға ықпал ететін ата-аналармен тиімді өзара іс-қимылды қамтамасыз етеді.

Бұл зерттеулер арнайы білім беру ұйымдары (психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялар, психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері, оңалту орталықтары) жағдайында ерте және мектеп жасына дейінгі балаларды психологиялық-педагогикалық тексеруден өткізуге арналған құнды құралдар мен тәсілдерді қамтиды. Олар диагностикалық процедураларды стандарттауға бағытталған, бұл МШ балалардың қажеттіліктерін бағалауға объективті көзқарасты қамтамасыз етеді.

Мектеп жасына дейінгі МШ балалардың дамуын диагностикалау үшін әдіснамалық және әдістемелік базаны әзірлеуге қарамастан, Қазақстанда зерттелетін проблеманың өзектілігі осы санаттағы балалар интеграцияланған жалпы білім беретін балабақшаларда бағалау жүргізу тетігі мен құралдарының заңнамалық деңгейде жеткіліксіз әзірленуімен күрделене түседі. Бұл көбінесе мұғалімдердің кәсіби күш-жігеріне байланысты диагностика мен бағалаудың екіұшты тәсілдеріне әкеледі, сонымен қатар мектепке дейінгі білім беру ұйымдары арасында ғана емес, республиканың өңірлері арасында да диагностикалық процестер ретінде біркелкі еместікке әкеледі.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың типтік бағдарламасын игеру мүмкіндігіне ие бола отырып, жалпы білім беретін мектепке дейінгі кеңістікке енгізілген мүмкіндіктері шектеулі балалардың белгілі бір бөлігі когнитивті және практикалық дағдыларды көрсететінін, тиісті құралдарды қолдану осы балалардың әрқайсысының білім беру қажеттіліктері мен қабілеттерін неғұрлым нақты анықтауға мүмкіндік беретінін атап өткен жөн. Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау нәтижелеріне негізделген тәсілді дараландырудың арқасында мектепке дейінгі топтардың тәрбиешілері осы қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін психологиялық-педагогикалық қолдау мамандарымен тиімді ынтымақтаса алады. Осылайша олар МШ балаларды педагогикалық қолдау жүйесіне біріктіріледі.

ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 қаңтардағы №4 бұйрығымен бекітілген Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларында білім беру ұйымдарындағы бағалау тәртібі сипатталғанымен, олар механизм мен құралдарды, әсіресе МШ балалардың білім беру бағдарламасын игеруі контекстінде жеткілікті түрде нақтыламайды [20]. Бұл мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын меңгеру барысында икемділігі мен дағдыларды бағалауды қиындатады. Бағалау механизмінде айқындықтың жеткіліксіздігі жалпы білім

беретін балабақшада психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді тиімді ұйымдастыру мүмкіндіктерін шектейді.

АИБД ҰҒПО арнайы және инклюзивті мектепке дейінгі білім беру зертханасының меңгерушісі, педагогика ғылымдарының кандидаты Г.М. Коржованың жетекшілігімен ғылыми қызметкерлер тобы атап өткендей, "балабақша педагогтері белгіленген тәрбие мен оқыту стандарттарын қанағаттандыратын "орта" тәрбиеленушіге бағытталған бірыңғай тәрбие және оқу мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізуге бағытталған" [5]. Осы тұрғыда осы топтың 2023 жылдың басында жүргізген сауалнамасы нәтижелері күрделі жағдайдың бар екендігін растады. Осы нәтижелерге сәйкес жалпы білім беру процесіне енгізілген мектеп жасына дейінгі балаларды педагогикалық қолдауда тәрбиешілердің рөлі жеткіліксіз екендігі анықталды. Тәрбиешілер мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын игеру үшін осы санаттағы балалармен жұмыс жасауда белгілі бір қиындықтарға тап болады. Олар МШ балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау маңыздылығын түсінеді, бірақ бұл тәжірибе үшін диагностикалық материалдар мен әдістемелік ұсыныстардың жетіспеушілігі проблемасына тап болады. Маңыздылықты түсіну мен іске асыру үшін ресурстар жетіспеушілігі арасындағы алшақтық тәрбиешілердің іс-әрекеттері мен тәсілдерінде қайшылық тудыруы мүмкін [1].

Материалдар мен әдістер

МШ балаларды қолдауға бағытталған негізгі шаралардың бірі - олардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау құралдарын әзірлеу. Бұл құралдар МШ балалардың мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын игеру процесінде құрдастарымен салыстырғанда үлгеріміндегі алшақтықты азайтуға бағытталған. Арнайы әзірленген құралдар көмегімен тәрбиешілер балалардың бағдарламалық материалды қалай сәтті игеретінін бағалай алады және сүйемелдеу мамандары ұсыныстарына сәйкес МШ балаға жеке көзқарас жасай алады. Бұл барлық балаларға, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері барларға тең жағдай жасауға арналған мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамытудың жалпы тұжырымдамасына сәйкес келеді [3].

Сүйемелдеу мамандары психологиялық-педагогикалық зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, өздерінің түзету-дамыту жұмыстарын жүргізеді. Бұл жұмыс психофизикалық бұзылуларды немесе жағдайларды жеңуге бағытталған, бұл баланың жалпы дамуына ықпал етеді және оқу материалын игеруге қолайлы жағдай жасайды. Балаға арнайы оқу бағдарламасы қажет болған жағдайда мамандар тиімді білім беруді қолдауды қамтамасыз ету үшін арнайы әдістерді қолданады. Неғұрлым ауыр жағдайларда олар баланы ПМПК-ға [17,18] терең тексеруге жібереді, қажет болған жағдайда бала арнаулы білім беру ұйымдарында (психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері, оңалту орталықтары, арнайы балабақшалар, т.б.) арнайы қызметтер алуға нұсқау алады [5].

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын меңгеру деңгейі тәрбиешілердің МШ балалар ерекше білім беру қажеттіліктерін анықтау қабілетінде шешуші рөл атқаратынын атап өту маңызды. Алайда, жетістіктерді бақылау мен бағалауда қолданылатын тәсілдер осы санаттағы балалардың қажеттіліктерін жеткілікті түрде ескермейді [21]. Бұл олардың үстірт оқуына әкелуі мүмкін.

Біз ұсынған құралдар жиынтығында әр балаға жасалатын "даму және жетістіктерді бағалау кестесі" ерекше орын алады. Бұл - мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасы мазмұнына сәйкес балалар дамуының негізгі бағыттарын көрсететін бөлімдерден тұратын құрылымдық форма. Әр бөлімде тиісті саладағы дамудың нақты аспектілерін көрсететін бөлімдер бар. Әрбір кіші бөлімде осы мақсаттарға үш жас шегінде қол жеткізу бағаланатын

оқыту мақсаттары мен көрсеткіштері көрсетілген. Нормотиптік дамуы бар балаларға сәйкес келетін жетістік көрсеткіштері сол жастағы және одан кіші жастағы МШ балаларға тән көрсеткіштерден өзгеше болуы мүмкін. Кейбір МШ балалар нормотиптік дамуы бар балалардың көрсеткіштерімен салыстыруға болатын жетістік деңгейін көрсете алады. Мақсаттар мен жетістік көрсеткіштерін құрылымдаудың бұл тәсілі тәрбиешілерге әртүрлі жастағы және әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар балалар дамуының әртүрлі ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Жетістік көрсеткіштері үш деңгейге бөлінеді: қабылдау, түсіну және қолдану. Осы деңгейлердің әрқайсысы тиісті мақсатқа байланысты дағдылар мен білімдерді меңгеру дәрежесін көрсетеді. "Қабылдау" деңгейі дамудың бастапқы кезеңін білдіреді, онда бала ақпаратты біледі және қабылдайды, бірақ оның мағынасын әлі толық түсінбейді. Мұнда бала тиісті ұғымдарды, фактілерді немесе элементтерді тануға және есте сақтауға қабілетті. "Түсіну" деңгейі мақсатты тереңірек түсінуді және алған білімдерін түсіндіру, талдау және байланыстыру қабілетін білдіреді. Бұл деңгейде бала мақсаттың мәнін түсінеді және бұл түсінікті әртүрлі жағдайларда қолдана алады. "Қолдану" деңгейі баланың үйренген дағдылары мен білімдерін іс жүзінде қолдану қабілетін білдіреді. Бұл деңгейде бала алған білімі мен дағдыларын нақты жағдайлар мен практикалық әрекеттерге ауыстырады. Баланың мақсатқа жету көрсеткішіне сәйкес келетін деңгей "+" белгісімен белгіленеді. Бұл әр баланың дағдылары мен білімдерін меңгеру дәрежесін дәлірек анықтауға, сондай-ақ олардың жеке қажеттіліктері мен даму контексін ескере отырып, оқыту тәсілдерін бейімдеуге мүмкіндік береді.

"Даму кестесі және жетістіктерді бағалау" арқылы жиналған деректерді жүйелеу үшін біз, сондай-ақ, әрбір МШ балаға құрастырылатын "даму картасын" ұсынамыз. Ол келесі ақпарат элементтерін қамтиды: даму салаларын көрсететін бөлімдер; бағдарламаның тиісті бөлімінде дамудың нақты аспектілерін көрсететін бөлімдер; тиісті саладағы нақты икемділіктері, дағдыларды немесе білімді анықтайтын оқу мақсаттары; баланың тиісті дағдыларды немесе білімді меңгеру дәрежесін көрсететін даму деңгейлері; күтілетін нәтижелерді нақтылайтын жетістік көрсеткіштері; мұғалімдерге қосымша түсініктемелер, бақылаулар және ұсыныстар болуы мүмкін ескертпелер. Бірінші және екінші жартыжылдыққа бөлу баланың оқу жылындағы өзгерістері мен даму барысын ескеруге мүмкіндік береді.

Осылайша, зерттеу Инструментариін қолданар алдында және одан кейін мектепке дейінгі білім беру бағдарламасын игеру бойынша МШ балалардың жетістіктерін бағалау нәтижелерін салыстырмалы талдауды қарастырды. "Даму және жетістіктерді бағалау кестесі" баланың дағдыларды меңгеру деңгейі туралы деректерді береді, ал "Даму картасы" бұл деректерді динамикада түсіндіруге және жүйелеуге көмектеседі. Олар бір-бірін толықтырады және әр баланың динамикасы мен дамуы туралы толық түсінік береді.

Ұсынылған құжаттарды эксперименттік тексеру үшін 2022-2023 оқу жылында Алматы қаласының "№21 санаторий-балабақшасы" КММ базасында пилоттық зерттеу жүргізілді. Бұл зерттеу тестілеуді, сауалнаманы, бақылауларды қамтыды және мектепке дейінгі топта жүргізілді, онда нормотиптік балалардан басқа, психикалық дамуы тежелген балалар да оқытылды.

Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау үшін зерттеу балабақшаның күнделікті өміріне енгізілді. Күн режимі оқу жылы бойы тәрбиешілер мен балалардың өзара әрекеттесуіне мүмкіндік берді. Бағалау жылына екі рет – бірінші және екінші жартыжылдықтың басында жүзеге асырылды, бұл тәрбиешілерге оқу процесін бейімдеуге, аралық және қорытынды мониторинг жүргізер алдында зерттелетін балалардың бағдарламаны меңгеруіндегі өзгерістерді бақылауға мүмкіндік берді [21].

Зерттеуді бастамас бұрын мектепке дейінгі педагогтермен консультациялар жүргізілді, онда зерттеудің мақсаттары мен міндеттері егжей-тегжейлі қаралды, ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалауды жүргізу бойынша нұсқаулықтар берілді. Тәрбиешілердің айтуынша, балабақшада оқудың барлық кезеңінде психикалық дамуы тежелген балалар мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын меңгеруде үнемі қиындықтарға тап болды. Осы кезеңде олардың дамуы оң динамикасыз қалды немесе тіпті нашарлауды көрсетті.

Эксперименттік зерттеу екі бағытта жүргізілді.

Бірінші бағыт - педагогтердің тәрбие-білім беру үдерісіндегі өзара іс-қимылы. Осы бағыт шеңберінде мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын іске асыратын тәрбиешілер мен педагогтер (қазақ тілі мұғалімі, музыка жетекшісі, дене шынықтыру нұсқаушысы) тәрбие-білім беру процесінің барынша тиімділігін қамтамасыз ету үшін тығыз ынтымақтастықта болды. Олар мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасы мазмұны контекстінде өз жұмысының ерекшелігіне сүйене отырып, "Даму кестесі мен жетістіктерді бағалау" мен "Даму картасын" қолданды. Алынған бастапқы бағалау деректері бала дамуының ағымдағы деңгейін бағдарлауға көмектесті. Диагностикалық тапсырмалар балаға күнтізбелік-тақырыптық жоспарға сәйкес тақырыпты зерделеу кезінде берілді. Зерттелетін балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, әр мұғалім бейімделген әдістерді қолданды, бұл баланың өздері оқытқан бағдарламаның бөлімдерін (бөлімше) сәтті игеруін қамтамасыз етті. Бейімделген әдістерді қолданудың тиімділігін бағалау үшін балаға диагностикалық тапсырмалар қайта берілді.

Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалауға мұғалімдер қосылды, олардың жұмысы мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын игеру кезінде сыналатын балалардың қиындықтарымен тікелей байланысты болды. Бұл баланың оқу ерекшеліктерін егжей-тегжейлі қарастыруға, талдауға және оларды сәтті жеңу әдістерін бейімдеуге мүмкіндік берді.

Нәтижелер

Осы бағыттағы зерттеу келесідей жүргізілді.

Тәрбиешінің іс-әрекеті:

1) ақпарат жинау: балабақшадан тыс баланың денсаулығы, мінез-құлқы, өмір салты туралы қосымша ақпарат алу үшін ата-аналармен әңгімелер жүргізді.

2) Бақылау және өзара әрекеттесу: әртүрлі жағдайларда баланы белсенді түрде бақылап отырды: ұйымдасқан және еркін іс-әрекет процесінде, режимдік сәттерде және қоршаған әлеммен өзара әрекеттесу кезінде баланың басқалармен қалай әрекеттесетінін және оның дамуының қандай салаларына назар аударуды қажет ететінін, т. б. баланың реакциясы мен эмоцияларына назар аударды, қарым-қатынас, моторика ерекшеліктері туралы жазбалар жасады, таным, балалармен және ересектермен қарым-қатынас.

3) Бастапқы бағалау. "Даму және жетістіктерді бағалау кестесін" қолдана отырып, күнтізбелік-тақырыптық жоспарға сәйкес диагностикалық тапсырмалар жүргізді, оқу мақсатына (тапсырмаларды орындау) қол жеткізу деңгейін, оқудағы қиындықтарды анықтады. Қажет болса, баланың дамуындағы өзгерістерді және бейімделген әдістерді қолдану тиімділігін бақылау үшін диагностикалық тапсырмаларды қайта берді (5-тармақты қараңыз).

4) Талдау: диагностикалық тапсырмаларды, бақылауларды орындау нәтижелеріне талдау жүргізді, баланың күшті және әлсіз жақтарын, оның қажеттіліктері мен қиындықтарын, сондай-ақ қосымша қолдау мен дамуды қажет ететін салаларды анықтады.

5) Әдістерді бейімдеу. Бастапқы бағалау мен бақылаулардың нәтижелері негізінде "Даму картасын" жасады, баланың тапсырмаларды орындау ерекшеліктерін ескеретін бейімделген әдістер мен ойындарды қолданды.

6) Мониторинг жүргізу және талдау. Топта типтік бағдарламаның мазмұнын игеру мониторингін жүргізді [20], игеру деңгейлерін анықтады, сыналатын балалардың нәтижелерін бастапқы бағалаумен салыстырды, мониторинг және бастапқы бағалау материалдарын әдіскер мен психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу мамандарына берді.

7) Педагогтермен өзара іс-қимыл: мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасы бойынша дамудың жекелеген аспектілерін іске асыратын педагогтермен (қазақ тілі мұғалімі, музыка жетекшісі және дене шынықтыру нұсқаушысы) баланың диагностикалық тапсырмаларды орындау нәтижелерін, баланың күшті және әлсіз жақтарын, оқыту ерекшеліктері мен қиындықтарын, оқыту әдістерін бейімдеу мен дараландыруды талқылады.

8) Ата-аналармен өзара іс-қимыл. Әңгімелесулер өткізді, мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын меңгеру бойынша бастапқы бағалау мен мониторинг нәтижелерін, баланың үйде дамуы мен оқуын ынталандыру үшін бірлескен іс-қимылдарды талқылады.

Қазақ тілі мұғалімі:

1) Бақылау және өзара іс-қимыл. Қазақ тілі сабақтары барысында баланы мұқият бақылап, оның тілдік материалдармен өзара іс-қимыл ерекшеліктерін белгілеп, қазақ тілін меңгеру ерекшеліктері туралы жазбалар жасады.

2) Бастапқы бағалау және талдау. "Даму және жетістіктерді бағалау кестесін" пайдалана отырып, күнтізбелік-тақырыптық жоспарға сәйкес қазақ тілі бойынша диагностикалық тапсырмалар жүргізді, оқыту мақсатына (тапсырмаларды орындау) қол жеткізу деңгейін айқындады, бағалау нәтижелерін талдады, оқытудың қиындықтарын анықтады. Қажет болса, бейімделген әдістерді қолданудың тиімділігін бағалау үшін диагностикалық тапсырмаларды қайта берді (3 - тармақты қараңыз).

3) Әдістерді бейімдеу. Бастапқы бағалау мен бақылаулардың нәтижелері негізінде қазақ тілі бөлімі үшін "Даму картасын" жасады, баланың тапсырмаларды орындау ерекшеліктерін ескеретін бейімделген әдістер мен ойындарды қолданды.

4) Мониторинг жүргізу және талдау: топта қазақ тілі бөлімі бойынша үлгілік бағдарламаның мазмұнын меңгеру мониторингін жүргізді, меңгеру деңгейлерін айқындады, сыналатын балалар нәтижелерін бастапқы бағалаумен салыстырды, одан әрі талдау үшін тәрбиешілерге мониторинг және бастапқы бағалау материалдарын берді.

5) Тәрбиешілермен өзара іс-қимыл: баланың диагностикалық тапсырмаларды орындау нәтижелерін, баланың қазақ тілін меңгеру, оқыту әдістерін бейімдеу кезінде кездесетін ерекшеліктері мен қиындықтарын талқылады.

Музыка жетекшісінің әрекеттері:

1) Бақылау және өзара әрекеттесу. Музыкалық сабақтар барысында баланы бақылап отырды, музыкалық аспаптарды, әндерді, билерді қабылдау, ритмикалық қимылдарды орындау, т. б. ерекшеліктері туралы жазбалар жасады.

2) Бастапқы бағалау және талдау. "Даму және жетістіктерді бағалау кестесін" пайдалана отырып, күнтізбелік-тақырыптық жоспарға сәйкес музыкалық тәрбие бойынша диагностикалық тапсырмалар жүргізді, оқыту мақсатына (тапсырмаларды орындау) қол жеткізу деңгейін айқындады, бағалау нәтижелерін талдады, музыкалық тәрбие проблемаларын анықтады. Қажеттілігіне қарай бейімделген әдістер тиімділігін бағалау үшін диагностикалық тапсырмаларды қайта берді (3 - тармақты қараңыз).

3) Әдістерді бейімдеу. Бастапқы бағалау мен бақылаулардың нәтижелері негізінде музыкалық тәрбие бөлімі үшін "Даму картасын" жасады, баланың тапсырмаларды орындау ерекшеліктерін ескеретін бейімделген әдістер мен ойындарды қолданды.

4) Мониторинг жүргізу және талдау. Топта музыкалық тәрбие бөлімі бойынша үлгілік бағдарламаның мазмұнын меңгеру мониторингін жүргізді, меңгеру деңгейлерін айқындады, сыналатын балалар нәтижелерін бастапқы бағалаумен салыстырды, одан әрі талдау үшін тәрбиешілерге мониторинг және бастапқы бағалау материалдарын берді.

5) Тәрбиешілермен өзара іс-қимыл. Баланың диагностикалық тапсырмаларды орындау нәтижелерін, оқыту әдістерін бейімдеудің музыкалық тәрбиесімен байланысты ерекшеліктері мен проблемаларын талқылады.

Дене шынықтыру нұсқаушысының әрекеттері:

1) Ақпарат жинау Б.аланың физикалық даму жағдайы туралы, баланың денсаулығын сақтау мен өміріндегі қауіпсіздікке байланысты ерекшеліктер туралы ақпаратты зерттеді.

2) Бақылау және өзара іс-қимыл. Дене шынықтыру сабақтары барысында балаға бақылау жүргізді, баланың физикалық белсенділігінің ерекшеліктері туралы жазбалар жасады.

3) Бастапқы бағалау және талдау. "Даму және жетістіктерді бағалау кестесін" пайдалана отырып, күнтізбелік-тақырыптық жоспарға сәйкес дене шынықтыру бойынша диагностикалық тапсырмалар жүргізді, оқу мақсатына (тапсырмаларды орындау) қол жеткізу деңгейін айқындады, бағалау нәтижелерін талдады, дене тәрбиесі проблемаларын анықтады. Қажеттілігіне қарай бейімделген әдістерді қолданудың тиімділігін бағалау үшін диагностикалық тапсырмаларды қайта берді (4-тармақты қараңыз).

4) Әдістерді бейімдеу. Бастапқы бағалау мен бақылаулардың нәтижелері негізінде дене шынықтыру бөлімі үшін "Даму картасын" жасады, баланың тапсырмаларды орындау ерекшеліктерін ескеретін бейімделген әдістер мен ойындарды қолданды.

5) Мониторинг жүргізу және талдау: топта дене шынықтыру бөлімі бойынша үлгілік бағдарлама мазмұнын игеру мониторингін жүргізді, игеру деңгейлерін айқындады, сыналатын балалардың нәтижелерін бастапқы бағалаумен салыстырды, одан әрі талдау үшін тәрбиешілерге мониторинг және бастапқы бағалау материалдарын берді.

6) Тәрбиешілермен өзара іс-қимыл: баланың диагностикалық тапсырмаларды орындау нәтижелерін, дене тәрбиесіне байланысты ерекшеліктер мен проблемаларды, оқыту әдістерін бейімдеуді талқылап, дене жаттығулары үшін қауіпсіз жағдайларды қамтамасыз ету мәселелері бойынша кеңес берді.

Осылайша, тәрбиешілер, қазақ тілі мұғалімдері, музыкалық жетекші және дене шынықтыру нұсқаушысының бірлескен күш-жігері мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын игеру бойынша кешенді бейімделген тәсілді қамтамасыз етіп, пәнге жататын балалардың неғұрлым тиімді жалпы дамуына ықпал етті.

Екінші бағыт - психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу мамандарымен ынтымақтастық. Осы бағыт аясында тәрбиешілер мамандарды пәннің балаларын дамыту мен оқытуға байланысты бақылаулар мен нюанстар туралы хабардар етті, бағдарламаны игеру бағалары мен мониторингтері нәтижелерін ұсынды, оқыту әдістерін бейімдеу және психикалық дамуы тежелген балалармен өзара әрекеттесу мәселелері бойынша кеңес берді. Бұл мамандарға әр баланың даму ерекшеліктерін тереңірек және жан-жақты түсінуге, жеке қолдау бағдарламаларын жасауға мүмкіндік берді. Тәрбиешілер мен сүйемелдеу мамандарының бірлескен жұмысы білім беру процесінің сәтті бейімделуіне ықпал етті, бұл балалардың дамуы мен оқуы үшін оңтайлы жағдайлар жасауды қамтамасыз етті.

Осы бағыттағы зерттеу келесідей жүргізілді.

Тәрбиешінің іс-әрекеті:

1) - 8) (жоғарыдан қараңыз).

9) Ынтымақтастық және өзара іс-қимыл: даму мен оқытуды түзету контекстінде сыналатын балалар дамуындағы проблемалар жұмыс саласына қатысы бар мамандар (мысалы, логопед және психолог) ұсынымдарын орындайды.

Мамандардың әрекеттері:

1) Ақпарат жинау: бала туралы құжаттарды, оның психофизикалық денсаулық жағдайы туралы деректерді зерделеді, ата-аналарымен әңгімелесулер өткізеді, олардан баланы психологиялық-педагогикалық тексеруге рұқсат алды.

2) Бақылау және өзара іс-қимыл: ұйымдасқан және еркін іс-әрекет барысында, режимдік сәттерде баланың іс-әрекетін, реакциясын, мінез-құлқын, ойындары мен белсенділігін бақылап, оның дамуы туралы неғұрлым толық түсінік алу үшін өзара іс-қимыл ерекшеліктерін тіркеді.

3) Педагогикалық диагностика: жиналған ақпарат пен бақылаулар негізінде педагогикалық диагностика жүргізілді, даму ерекшеліктері, баланың ерекше білім беру қажеттіліктері мен мүмкіндіктері, дамуды қолдауды қажет ететін даму салалары анықталды.

4) Талдау және бағалау: тәрбиешіден, қазақ тілі мұғалімінен, музыка жетекшісінен, дене шынықтыру нұсқаушысынан алынған ақпаратты, оларды мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын меңгеру деңгейін, сыналатын балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау нәтижелерін зерделеді, педагогикалық диагностиканың, мектепке дейінгі бағдарламаны меңгеру мониторингінің (алдыңғы және ағымдағы) нәтижелерін талдады.

5) Жеке бағдарламаны әзірлеу және іске асыру: жиналған деректер негізінде МШ балаларға арналған жеке даму бағдарламасын әзірледі, бейімделген әдістер мен тәсілдерді пайдалана отырып, жеке сабақтар өткізді.

6) Педагогтермен өзара іс-қимыл: психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің мазмұнын талқылап, сыналатын балалардың дамуы мен оқуын түзету бойынша кеңестер мен ұсыныстар берді.

7) Ата-аналармен өзара іс-қимыл: педагогикалық диагностика мен бағалау нәтижелерін талқылау, кеңес беру және баланың дамуы мен оқуы үшін барабар жағдай жасауға көмектесу арқылы отбасылық ортада қолдауды қамтамасыз ету бойынша ұсыныстар беру.

Талқылау

2022-2023 оқу жылында Алматы қаласының "№21 санаторий-балабақшасы" КММ-де өткізілген ұсынылған құжаттарды эксперименттік тексеру нәтижелері олардың жоғары тиімділігін растады:

- мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын игеру контекстінде МШ балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін дәл және сенімді бағалау, сондай-ақ дамудың әртүрлі салаларындағы жетістіктер динамикасын анықтау;

- МШ балалармен жұмыс істеудің жеке тәсілдері мен стратегияларын әзірлеу үшін жеткілікті ақпарат беру, қолдауды қажет ететін салаларды анықтау және жақсы нәтижеге жету үшін әдістерді ұсыну;

- ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалауды мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын меңгеруге мониторинг жүргізу, оқу жылы ішінде дамуды бағалау және қажет болған жағдайда қолдау мен оқытуды түзету үшін негіз ретінде пайдалану.

Қорытынды

Осылайша, мектепке дейінгі педагогтердің, атап айтқанда, тәрбиешілердің мамандармен ынтымақтастығы МШ балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу процесіне қатысуды жандандыруға мүмкіндік берді. Бұл ынтымақтастық мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын игеру процесін қолдау мақсатында МШ балаларға арнайы әзірленген жаңа технологиялар мен әдістемелерді инклюзивті бағыттағы мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының практикасына әкеледі деп санаймыз.

Жүргізілген эксперименттік зерттеу МШ балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау құралдарын қолдану іс жүзінде айтарлықтай практикалық құндылыққа ие екенін және мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасын табысты игеруге оң әсер ететінін растады. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының қызметіне біз әзірлеген ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау құралдарын енгізу инклюзивті білім беру сапасын арттыру және МШ балалардың жан-жақты дамуы үшін оңтайлы жағдайлар жасау бағытында маңызды қадам бола алады.

Бұл зерттеуді одан әрі дамыту үшін қатысушылар, соның ішінде әртүрлі бұзылыстары бар балалар үлгісін кеңейту ұсынылады. Сондай-ақ, балалар әр санатының нақты қажеттіліктерін дәлірек анықтау үшін алынған мәліметтерді талдауды тереңдеткен жөн.

Әдебиеттер тізімі

1. Сайт АИБД ҰҒПО //www.special-edu.kz
2. Білім туралы Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319>
3. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы № 137 қаулысы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000137>
4. Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдап отыру қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 6 бұйрығы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200026513>
5. Организационно-методические основы педагогической поддержки детей с особыми образовательными потребностями в дошкольных организациях образования: Метод. рекомендации / Г.М. Коржова, Вишневская Т.А., Баймуратова А.Т., Завалишина О.В. – Алматы: ННПЦ РСИО, 2020. – 68 с.
6. Баймуратова А.Т., Дербисалова Г.С. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательном детском саду. Часть 1. Ситуационный анализ состояния коррекционно-педагогической поддержки детей с особыми образовательными потребностями в дошкольных общеобразовательных организациях Республики Казахстан: Метод. рекомендации. – Алматы, 2022. – 48 с.
7. Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе: Метод. рекомендации. – Алматы, 2019. – 118 с.
8. Алехина, С.А. Организация образовательного процесса для детей с ограниченными возможностями здоровья в детском саду: Сб. метод. рекомендаций / под ред. Е.В. Самсоновой. – М.: МГППУ, 2014. – 203 с.
9. Козырева О.А. Особенности и специфика образовательных потребностей детей с ограниченными возможностями здоровья // Современная наука. Актуальные проблемы теории и практики. – 2014. – №9-10. – С.33-37. – Серия «Гуманитарные науки».
10. Денискина В.З. Особые образовательные потребности детей с нарушением зрения // Дефектология. – 2012. - №6. – С.17-24.

11. Самсонова, Е.В. Организация образовательного процесса для детей с ограниченными возможностями здоровья в детском саду: Сб. метод. рекомендаций / под ред. Е.В. Самсоновой. – М.: МГППУ, 2014. – 203 с.
12. Семенович А.В. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте. – М.: Академия, 2001. – 160 с.
13. Левченко И.Ю., Гусейнова А.А., Сатари В.В., Петровичева Ю.Ю. Технологии определения особых образовательных потребностей детей дошкольного возраста с нарушениями опорно-двигательного аппарата. – М., 2022.
14. Левченко И.Ю., Забрамная С.Д. Психолого-педагогическая диагностика. – М.: Академия, 2013. – 336 с.
15. Korobeynikov I.A., Babkina N.V. Students with Special Needs and Disabilities: Predicting the Psychosocial Development in a Modern Educational Environment. *Clinical Psychology and Special Education*. 2021, vol. 10, no. 2, pp. 239–252.
16. Психолого-педагогическая диагностика детей раннего и дошкольного возраста: Метод. рекомендации под ред. Е.А. Стребелевой. – М.: Просвещение, 2004. – 164 с.
17. Артемьева Т.В. Методы диагностики нарушений развития детей дошкольного возраста. – Казань: Отечество, 2013. – 142 с.
18. Ерсарина А.К. Система комплексной оценки проблем психосоциального развития детей раннего возраста: Метод. рекомендации. – Алматы: ННПЦ КП, 2017.
19. Ерсарина А.К. Психолого-педагогическая диагностика нарушений сенсомоторного развития детей дошкольного возраста: Метод. рекомендации. – Алматы: ННПЦ КП, 2017.
20. Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларын бекіту туралы ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 4 бұйрығы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200026618>
21. Үлгілік оқу бағдарламасының мазмұнын игеру бойынша балалардың біліктері мен дағдыларының дамуына мониторинг жүргізу бойынша: Әдістемелік ұсынымдар. – Астана, 2017.

References

1. National Scientific and Practical Center for the Development of Special and Inclusive Education/ Official website: www.special-edu.kz
2. Bilim turaly Kazakhstan Respublikasynyn 2007 zhylygy 27 shildedegi № 319 Zany [Law of the Republic of Kazakhstan dated July 27, 2007 No. 319 “On education” // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319> [in Kazakh]
3. Mektepke dejingi tərbiyeleu men oқыtudy damytu modelin bekіtu turaly Қазақстан Respublikasy Ykimetiniң 2021 zhylyғы 15 наурыздағы № 137 қаулысы [Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated March 15, 2021 No. 137 on approval of the model for the development of preschool education and training] // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000137> [in Kazakh]
4. Bilim beru ұйымдарында psihologiyalyқ-pedagogikalық қолдап отыру қағидаларын bekіtu turaly Қазақстан Respublikasy Bilim zhәне ғылым ministriniң 2022 zhylyғы 12 қаңтардағы № 6 бұйрығы [Order of the minister of Education and science of the Republic of Kazakhstan dated January 12, 2022 No. 6 on approval of the rules for psychological and pedagogical support in educational organizations] // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200026513> [in Kazakh]
5. Organizacionno-metodicheskie osnovy pedagogicheskoy podderzhki detej s osobymi obrazovatel'nymi potrebnostyami v doshkol'nyh organizacijah obrazovaniya: Metod. rekomendacii [Organizational and methodological foundations of pedagogical support for children with special educational needs in preschool educational organizations: Method.recommendations / G.M. Korzhova, Vishnevskaya T.A., Baymuratova A.T., Zavalishina O.V. – Almaty: NNPC RSIO, 2020. 68 p.] [in Russ.]
6. Baimuratova A.T., Derbisalova G.S. Psihologo-pedagogicheskoe soprovozhdenie detej s osobymi obrazovatel'nymi potrebnostyami v doshkol'nyh obshcheobrazovatel'nyh organizacijah Respubliki Kazahstan: Metod.rekomendacii [Psychological and pedagogical support of children with special educational needs in a comprehensive kindergarten. Part 1. Situational analysis of the state of correctional and pedagogical support for children

with special educational needs in preschool educational organizations of the Republic of Kazakhstan: Method. Recommendations]. Almaty, 2022. 48 p. [in Russ.]

7. Eliseeva I.G., Ersarina A.K. Psihologo-pedagogicheskoe soprovozhdenie detej s osobymi obrazovatel'nymi potrebnostryami v obshcheobrazovatel'noj shkole: Metod. rekomendacii [Psychological and pedagogical support of children with special educational needs in a comprehensive school: Method. Recommendations]. Almaty, 2019. 118 p. [in Russ.]

8. Alyokhina S.A. Organizaciya obrazovatel'nogo processa dlya detej s ogranichennymi vozmozhnostyami zdorov'ya v detskom sadu: Sb. metod. rekomendacij [Organization of the educational process for children with disabilities in kindergarten: Collection method. Recommendations] / edited by E.V. Samsonova. M.: MGPPU, 2014. 203 p. [in Russ.]

9. Kozyreva O.A. Osobennosti i specifika obrazovatel'nyh potrebnostryej detej s ogranichennymi vozmozhnostyami zdorov'ya //Sovremennaya nauka. Aktual'nye problemy teorii i praktiki [Features and specifics of educational needs of children with disabilities //Modern science. Actual problems of theory and practice. 2014. №9-10. pp.33-37. Series "Humanities"] [in Russ.]

10. Deniskina V.Z. Osobyje obrazovatel'nye potrebnosti detej s narusheniem zreniya [Special educational needs of children with visual impairment] //Defectology. 2012. No. 6. pp.17-24. [in Russ.]

11. Samsonova E.V. Organizaciya obrazovatel'nogo processa dlya detej s ogranichennymi vozmozhnostyami zdorov'ya v detskom sadu: Sb. metod. rekomendacij [Organization of the educational process for children with disabilities in kindergarten: Collection of method. Recommendations] / edited by E.V. Samsonova. M.: MGPPU, 2014. 203 p. [in Russ.]

12. Semenovich A.V. Nejropsihologicheskaya diagnostika i korrekciya v detskom vozraste [Neuropsychological diagnostics and correction in childhood]. M.: Academia, 2001. 160 p. [in Russ.]

13. Levchenko I.Yu., Guseinova A.A., Satari V.V., Petrovicheva Yu.Yu. Tekhnologii opredeleniya osobyh obrazovatel'nyh potrebnostryej detej doshkol'nogo vozrasta s narusheniyami oporno-dvigatel'nogo apparata [Technologies for determining the special educational needs of preschool children with disorders of the musculoskeletal system]. M., 2022 [in Russ.]

14. Levchenko I.Yu., Zabramnaya S.D. Psihologo-pedagogicheskaya diagnostika [Psychological and pedagogical diagnostics]. M.: Academia, 2013. 336 p. [in Russ.]

15. Korobeynikov I.A., Babkina N.V. Students with Special Needs and Disabilities: Predicting the Psychosocial Development in a Modern Educational Environment Clinical Psychology and Special Education 2021, vol. 10, no. 2, pp. 239–252 [in Russ.]

16. Psihologo-pedagogicheskaya diagnostika detej rannego i doshkol'nogo vozrasta [Psychological and pedagogical diagnostics of children of early and preschool age] Method. recommendations edited by E.A. Strebeleva. M.: Prosveschenie, 2004. 164p. [in Russ.]

17. Artemyeva T.V. Metody diagnostiki narushenij razvitiya detej doshkol'nogo vozrasta [Methods of diagnostics of developmental disorders of preschool children]. Kazan: Otechestvo, 2013. 142 p. [in Russ.]

18. Ersarina A.K. Sistema kompleksnoj ocenki problem psihosotsial'nogo razvitiya detej rannego vozrasta: Metod. rekomendacii [System of complex assessment of problems of psychosocial development of young children. Method. recommendations]. Almaty: NNPC KP, 2017 [in Russ.]

19. Ersarina A.K. Psihologo-pedagogicheskaya diagnostika narushenij sensomotornogo razvitiya detej doshkol'nogo vozrasta: Metod. rekomendacii [Psychological and pedagogical diagnostics of disorders of sensorimotor development of preschool children. Method. recommendations]. Almaty: NNPC KP, 2017 [in Russ.]

20. Erekshe bilim beru qazhettilikterin bafalau qaridalaryn bekitu turaly QR BFM 2022 zhylfy 12 qactardaŷy № 4 byjryŷy [Order of the Ministry of education and science of the Republic of Kazakhstan dated January 12, 2022 No. 4 on approval of the rules for assessing special educational needs] // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200026618> [in Kazakh]

21. Ylgilik oqu bafdarlamasynyŷy mazmynyŷy igeru bojynsha balalardyŷy bilikleri men daŷdylarynyŷy damuyna monitoring zhyrgizu bojynsha: Ədistemelik Ʒsynymdar [Monitoring the development of skills and abilities of children in mastering the content of the standard curriculum: methodological recommendations. Astana, 2017 [in Kazakh].

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТ

Баймуратова Алуа Түлегеновна – п.ғ.к., Арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың ұлттық ғылыми-практикалық орталығының аға әдіскері. Мекенжайы: Қазақстан, 050008, Алматы қ., Байзақов көшесі, 273 а; baimurat_alua@mail.ru

Досбол Перизат Бактыбайқызы – Арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың ұлттық ғылыми-практикалық орталығының педагог-экспериментаторы. Мекенжайы: Қазақстан, 050008, Алматы қ., Байзақов көшесі, 273 а; piro_9696@mail.ru

Сабралиева Гүлден Есболовна – №21 санаториялық бөбекжай-балабақшасының логопед-дефектологы. Мекенжайы: Қазақстан, 050012, Алматы қ., Шарипов көшесі, 71А; gulden.sabralieva@mail.ru

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Баймуратова Алуа Түлегеновна – к.п.н., старший методист Национального научно-практического центра развития специального и инклюзивного образования. Адрес: Казахстан, 050008, г.Алматы, ул. Байзакова, 273 а; baimurat_alua@mail.ru

Досбол Перизат Бактыбайқызы – педагог-экспериментатор Национального научно-практического центра развития специального и инклюзивного образования. Адрес: Казахстан, 050008, г.Алматы, ул. Байзакова, 273 а; piro_9696@mail.ru

Сабралиева Гүлден Есболовна – логопед-дефектолог санаторного ясли-сада №21. Адрес: Казахстан, 050012, г.Алматы, ул. Шарипова, 71А; gulden.sabralieva@mail.ru

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Alua T. Baimuratova – Cand. Sci. (Pedagogy), Senior methodologist of the National Scientific and Practical Center for the Development of Special and Inclusive Education. Address: Kazakhstan, 050008, Almaty, Baizakov str., 273 a; baimurat_alua@mail.ru

Perizat B. Dosbol - experimental teacher at the National Scientific and Practical Center for the Development of Special and Inclusive Education. Address: Kazakhstan, 050008, Almaty, Baizakov str., 273 a; piro_9696@mail.ru

Gulden E. Sabralieva – speech therapist-defectologist of sanatorium nursery-garden No. 21. Address: Kazakhstan, 050012, Almaty, Sharipov str., 71A; gulden.sabralieva@mail.ru

Редакцияға түсті / Поступила в редакцию / Received 31.08.2023
Жариялауға қабылданды / Принята к публикации / Accepted 25.09.2023